

1877 – 1950 YILLARI ARASINDA ÇANAKKALE'YE GÖÇLER

Mithat ATABAY*

Giriş

Göçler; tabiat şartları, ekonomik ve siyasal nedenler dolayısıyla meydana gelir. Tabiat şartları ve ekonomik nedenler genellikle iç göçleri doğururken, siyasal nedenler özellikle de savaş ve savaş sonucu toprak kayıpları, yerel halka baskı ve zorlamalar ise dış göçlerin olmasına neden olur. Bu hareketler hem nüfusun dağılımını, hem yerleşim durumunu hem de ekonomik, sosyal, kültürel hatta siyasal yapıyı da önemli ölçüde etkiler.

Göçler; oluş nedenleri dolayısıyla iç göçler ve dış göçler olarak algılanmakla birlikte; dışarıdan içeriye, içeriden dışarıya ve içte olmak üzere üç ana gruba ayrılır. Özellikle tabiat şartları ve ekonomik nedenler genellikle iç göçlerin ana nedeni olmakla birlikte, bazen dış göçlere de neden olur. Siyasal nedenler ise istisnaları olmakla birlikte, büyük ölçüde dışarıdan içeriye doğru yapılan göçlerin temel nedenidir. Osmanlı İmparatorluğu'nda dışarıdan içeriye doğru göçlerin başlangıcı, imparatorluğun toprak kaybetmeye başlamasıyla denk düşmekle birlikte, özellikle 19. yüzyıldan itibaren Rusya ile yapılan sürekli savaşlar neticesinde önce küçük gruplar, Kırım Savaşı'ndan (1854-1856) sonra ise büyük gruplar halinde bu göçlerin yaşanmasına neden olmuştur. Kırım Savaşı'ndan sonra Kırım göçmenleri Romanya'da Dobruca yöresine iskân edilmişlerdir (Saydam, 1997).

“93 Harbi” diye bilinen 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı ile başlayan büyük kitleler halindeki Anadolu'ya dışarıdan göçler, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra da devam etmiş, günümüze kadar da aralıklarla sürmüştür.

1877-1950 yılları arasında Anadolu'ya yapılan dışarıdan göçler özellikle Osmanlı İmparatorluğu'nun büyük toprak kaybettiği savaşlar sonucunda meydana gelirken; Cumhuriyet döneminde mübadele dolayısıyla gerçekleşmiş, ayrıca zaman zaman Balkan devletlerinin baskıcı politikalar dolayısıyla da bu tür göçler olmuştur. Yine bu zaman diliminde II. Dünya Savaşı'nın tüm Balkanlar ve Ege Adalarını da kapsamı dolayısıyla Anadolu'ya büyük miktarda dış göçler gerçekleşmiştir. Çanakkale ve çevresi de bundan nasibini almış ve bir çok göçmen bu bölgeye yerleştirilmiştir.

1877-1950 yılları arasında Anadolu'ya dolayısıyla Çanakkale'ye dış göçler nedeniyle yerleşen göçmenlerin gelişleri şu tarihlerde yoğunluk kazanmıştır:

*Yrd. Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü

1. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı ve Sonrasındaki Göçler

2. 1912-1913 Balkan Savaşları Sonrasındaki Göçler

3. Lozan Antlaşması Sonrasındaki Mübadele

4. 1934'te Çıkarılan 2510 Sayılı İskân Kanunu Sonrasındaki Göçler

5. II. Dünya Savaşı ve Sonrasındaki Göçler

1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı Sonrasındaki Göçler

Pan Slavizm akımıyla Balkanlarda milliyetçilik akımının ortaya çıkması ve Rusya'nın Pan Slavizm akımı ile “Türklerin zulmü altında inleyen Slav kardeşlerini kurtarma” maskesi altında Rusya'nın egemenliğinde bütün Slavları birleştirme projesi çerçevesinde İstanbul'u ele geçirmek için harekete geçerek (Kurat, 1990), 1877-1878 yıllarında hem Kafkaslar hem de Balkanlar üzerinden saldırıya geçmesi büyük Rumeli göçlerine sebep olmuştur.

Rus Ordusunun baskı ve zulmünden kaçan Müslüman muhacirler kara, deniz ve demiryollarını kullanarak büyük kitleler halinde Anadolu ve Trakya'ya doğru göçe başlamışlardır.

Denizyolunu kullananlar Varna ve Burgaz'dan gemilerle İstanbul, Ereğli, Amasra, İnebolu, Sinop ve Samsun limanlarına giderken, karayolunu kullananlar Trakya'da toplanmışlardır. Demiryolunu kullananlarda Edirne'ye ulaşmışlardır. Rus kuvvetlerinin Edirne'ye yaklaşması üzerine halk Tekirdağ, İstanbul, Selânik ve Gelibolu'ya doğru çekilmişti (İpek, 1994). 20 Ocak 1878 tarihinde Edirne'nin Rusların eline geçmesi üzerine Türk göçmenler çeşitli araçlarla İstanbul'a akın etmişlerdi.

Demiryolunu kullanarak Edirne'de toplanan göçmenler Edirne'nin işgali üzerine Çorlu'ya yönelmişler, Çorlu tren istasyonunda büyük karmaşaya neden olmuşlar, sayıları 100.000'ni bulan göçmenlerin yaktıkları ateş sonucu Çorlu tren istasyonu yangın tehlikesi geçirmişti (Şimşir, 1968).

1878 Ocak ayında Çanakkale iki ayrı yönden gelen göçmenlerin akınına uğramıştır. 20 Ocak 1878 tarihinde Edirne'nin Rusların eline geçmesi ve Rusların Keşan'a doğru ilerlemeleri üzerine Trakya'dan Gelibolu'ya gelen göçmenler, yerli halkla birlikte Lapseki ve Çanakkale'ye geçmişlerdir. Diğer taraftan Dedeağaç, Karaağaç ve Gümülcine taraflarında toplanan göçmenlerin bir kısmı da Çanakkale'ye taşınmışlardır (Şimşir, 1968). 21 Ocak 1878'de Dedeağaç'ta 16.000, 23 Ocak 1878'de Marmara Ereğlisi'nde 10.000, 31 Ocak 1878'de İskeçe'de 5.000, 11 Şubat 1878'de Kavala'da 10.000, 20 Şubat 1878'de Gelibolu'da 10.000 ve Şubat 1878'de Drama'da 10.000 göçmen birikmiş, Drama ve çevresinde bu sayı

Temmuz 1878'de 40.000'i bulmuştu (Şimşir, 1968). Osmanlı İmparatorluğu, Edirne vilâyeti içerisinde biriken ve herhangi bir yere yerleşmeyen göçmenler, Dedeâğaç'tan vapurlarla Hüdavendigâr (Bursa) ve Aydın vilâyetleri ile Biga ve Karesi sancaklarına gönderilmesine karar vermiştir. Bu çerçevede Dedeâğaç'tan Lapseki'ye 400, İstanbul'a 1.500, İzmir'e 5000 göçmen götürülmüştür (Şimşir, 1968):

Yine Ocak 1878'de Rusların Anadolu'ya da geçmeleri ihtimali üzerine hükümet, Biga taraflarına bir savunma hattı kurulmasını planlamış, Çanakkale halkının bir kısmı ile Rumeli'den gelen göçmenleri Biga ve Balıkesir taraflarına göndermiştir (Şimşir, 1968). Ancak 31 Ocak 1878 tarihinde mütareke imzalanınca buradaki göçler fazlaca yayılmadan sona ermiştir.

Osmanlı İmparatorluğu, 1877-1878 Rus Savaşı sonunda Dobruca'yı Romanya'ya terketmiş, Bulgaristan'ın kuzeyinde Bulgaristan Prenslığı kurulmuş, güney Bulgaristan ise özerk Doğu Rumeli Vilâyeti haline getirilmişti. Bosna-Hersek kâğıt üzerinde Osmanlı İmparatorluğu toprağı sayılıyordu. Kars, Ardahan, Batum ise Rus egemenliğine girmişti. Bu toprak kayıplarının yarattığı göç büyük boyutlara ulaşmış ve göçmen sorunlarıyla ilgilenmek üzere 1878 yılında İdare-i Umumiye-i Muhacirin Komisyonu ve buna bağlı İdare-i Muhacirin İdaresi Talimatı yayınlanmıştır.

Göç edecek olanların ihtiyaçlarını karşılamak ve iskâna uygun yerlere yerleştirmek üzere mevcut Muhacir Komisyonlarından başka Padişahın başkanlığında Dahiliye, Hariciye, Hazine-i Hassa, Maliye, Nafia, Adliye Nazırları ile Doğu Rumeli İslâm Cemaati Nazırı Abdullah Cemalettin Efendi'den oluşan başka bir komisyon daha kurulmuştur. Bu komisyon, göçmenlerde 160.000 kadarının Edirne ve Selânik'i maddi ve manevi açıdan desteklemek ve kuvvetlendirmek için özellikle Gelibolu, Edirne ve İstanbul arasında belirlenecek boş arazilere yerleştirmeyi planlamıştır (İpek, 1994). Ayrıca Çanakkale çevresindeki Müslüman köylerin harap olması ve dağılması ile Rumların sayıca çoğalması üzerine buranın yeniden Türkleştirilmesi ve boğazın stratejik önemi dolayısıyla bu bölgede de göçmen iskân edilmesi kararlaştırılmıştır (İpek, 1994).

Göçmenlerin iskân edilmesi için çıkarılan İskân-ı Muhacirin Talimatnamesi çerçevesinde; göçmenlerin sevk edilme şekilleri belirlenmiş, göçmenlerin meskenleri inşa edilinceye kadar yerli ahaliye misafir olmaları düşünülmüştür. Ayrıca yeni köy kurmak gerekiyorsa sulak, ormana yakın ve mümkün mertebe yüksek mevkilerin seçilmesi gerektiği belirtilmiştir (İpek, 1994).

1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra Anadolu ve Trakya'ya 767.339 göçmen gönderilmiş, bunlardan Çanakkale bölgesine yerleştirilen göçmenlerin sayısı şöyledir (İpek, 1994; Çanakkale Valiliği, 1967):

ÇİZELGE -1

Yılı	Geldiği Yer	Yerleşme Yeri	Aile Sayısı	Nüfus Sayısı
1877	Kırım	Bayramiç	5	25
1877	Kırım	Biga	1	1
1877	Romanya	Biga	3	15
1877	Kafkasya	Biga/ Şevketiye	85	594
1877	Kafkasya	Biga/ İslahiye	45	306
1877	Kafkasya	Biga/ Cihadiye	70	560
1877	Kafkasya	Biga/ Şerefiye	38	300
1877	Kafkasya	Biga/ İhvaniye	220	1019
1877	Kırım	Biga	6	26
1878	Bulgaristan	Biga/ Fevziye	125	750
1878	Bulgaristan	Biga/ Lütifiye	125	726
1878	Balkanlar	Biga/ Teşvikiye	71	329
1878	Balkanlar	Biga/ İhsaniye	114	387
1878	Balkanlar	Biga/ Göktepe	100	411
1878	Balkanlar	Biga/ Hikmetiye	79	371
1878	Bulgaristan	Gelibolu/ Süleymaniye	1	3
1878	Bulgaristan	Gelibolu/ Evreşe	75	500
1878	Bulgaristan	Gelibolu/ Kalealtı	14	56
1878	Bulgaristan	Gelibolu/ Sadilli	50	195
1878	Bulgaristan	Ezine/ Mahmudiye	70	280
1878	Bulgaristan	Ezine/ Hamidiye	37	175
1878	Bulgaristan	Ezine/ Yeniköy	15	81
Toplam			1349	7110

1877-1878 Yıllarında Çanakkale'ye Gelen Göçmenler

1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonrasında 1896 tarihine kadar Anadolu'ya göçmen gelmeye devam etmiştir. Bu dönemde (1877-1896) Trakya ve Anadolu'ya gelen ve yerleştirilen göçmen ailelerin sayısı 129.544 ve nüfus sayısı 569.472'dir. Çanakkale bölgesine yerleştirilen göçmenlerin oranı aile sayısı olarak % 1.4 nüfus olarak ise % 1.25'dir.

Bu dönemde Çanakkale Boğazı'nın Rumeli tarafında istihkamların bulunduğu onüç köy 45.000 ve Anadolu tarafındaki dört köyde 22.000 nüfusa erişmiştir. Ancak bölgedeki Müslüman köylerin harap olması ve dağılması sonucu nüfusun tamamı Rum'dur. Boğazın savunulması açısından bölgedeki Türk nüfusun artırılması için 10 Şubat 1892 tarihinde Meclis-i Vükelâ, Ezine'nin Çerkes Çiftliği'ni göçmenlere tahsis etmiştir (İpek, 1994).

1884 yılında, yerli halkın elinde bulunan fakat işlenmeyen araziler satın alınarak göçmenlere verilmiş ve bu sayede 3010 kişilik bir göçmen topluluğu buralara yerleştirilmiştir. Biga'da göçmenlerin yerleştirildiği Şevketiye, Cihadiye,

Şerefiye, İhvaniye, Fevziye ve Lütfiye köylerinde göçmenlere geçimlerini sağlayacak kadar arazi verilememiştir (İpek, 1994). Bu da zaman zaman arazi ihlallerine sebep olmuştur. 1884-1885 yıllarında Çeltik, Okçular, Sarıca, Baniç, Danişment, Hisarlı, İskender, Yakmazlı, Giritli ve Akbekir köylerinde bu tür hadiselerle rastlanmıştır.

1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra göçmenler için Ezine'de Osmaniye, Mahmudiye, Hamidiye, Küçük-Yeniköy, Biga'da Şevketiye, İslahiye, Cihadiye, Şerefiye, İhvaniye, Fevziye, Lütfiye, Osmaniye, Maksudiye, Teşvikiye, Sinekçi, Fethiye, Sarı Cihanlar, İhsaniye, Göktepe, Mecidiye ve Hikmetiye köyleri kurulmuştur (İpek, 1994).

Balkanlardan Anadolu'ya dolayısıyla da Çanakkale'ye göçler durmamış, 1901 yılında Bulgaristan'dan Yenice Çal Köyüne 180 göçmen gelmiş, yine 1908 yılında Bulgaristan'dan Yenice Gökveren Köyüne 40 göçmen daha gelerek yerleşmişlerdir (Çanakkale Valiliği, 1967).

1912-1913 Balkan Savaşları Sonrasındaki Göçler

1912-1913 Balkan Savaşları'ndan sonra da büyük bir göç hadisesi yaşanmıştır. Osmanlı İmparatorluğu Balkan Savaşları sonunda Doğu Trakya hariç Rumeli'deki bütün topraklarını yitirmiş ve buralarda yaşayan Müslüman nüfusun büyük çoğunluğu göç etmek zorunda kalmıştır.

Ayrıca 1897 tarihinde Girit'in Yunanistan'ın denetiminde özerk bir yönetim altına girmesi, 1912 yılında Ege'deki Oniki Adaların İtalya'ya verilmesi buralardaki Müslüman halkın hemen hemen tamamının Anadolu'ya göç etmesine sebep olmuştur.

Çanakkale ve çevresine Arnavutluk, Bulgaristan, Romanya, Yunanistan, Selânik ve Sırbistan'dan göç ederek yerleşenler olmuştur. Bu arada Kars/Posof'tan gelen bir grup göçmen de Yenice ilçesine yerleşmiştir.

Balkan Savaşları sonrasında Çanakkale ve çevresine yerleşen göçmenler şu şekildedir (Çanakkale Valiliği, 1967):

ÇİZELGE 2

Yılı	Geldiği Yer	Yerleşme Yeri	Aile Sayısı	Nüfus Sayısı
1912	Arnavutluk	Bayramiç	7	19
1912	Bulgaristan, Yunanistan, Sırbistan	Biga Merkez ve Köyleri	200 (?)	904
1912	Bulgaristan	Çan ve Köyleri	50	250
1912	Selânik	Eceabat	2	10
1912	Bulgaristan, Yunanistan	Ezine ve Köyleri	50 (?)	250
1912	Bulgaristan	Gelibolu/ Bolayır	16	137
1912	Bulgaristan	Gelibolu/ Bayramiç	44	242
1912	Bulgaristan	Gelibolu/ Adilhan	4	19
1912	Sırbistan	Gelibolu/ Bayramiç	1	5
1912	Romanya, Bulgaristan, Sırbistan	Lapseki Köyleri	250	1450
1912	Yunanistan	Lapseki/ Çardak	3	15
1912	Bulgaristan	Yenice/ Namazgâh	40	300
1913	Kars / Posof	Yenice/ Gündoğdu	68	353
Toplam			735	4.044

Balkan Savaşları Sırasında Çanakkale'ye Gelen Göçmenler

Balkan Savaşları sonrasında göçmenlerin ihtiyaçlarını karşılamak ve onları iskân etmek için Dahiliye Nezareti'ne bağlı Aşair ve Muhacirin Müdüriyet-i Umumiyesi kurulmuştur (Akbaş, 1983). Ancak bir yıl sonra I. Dünya Savaşı'nın başlaması Osmanlı İmparatorluğunun zaten çok kıt olan kaynaklarını savaşa tahsis etmesi nedeniyle göçmenlere gerektiği kadar yardım yapılamamıştır.

Lozan Barış Antlaşması Sonrasındaki Mübadele

30 Ocak 1923 tarihinde Lozan'da imzalanan ancak barış antlaşmasının eki olarak yürürlüğe girecek olan Türk-Yunan Nüfus Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokole göre, Türk topraklarında yerleşmiş Rum Ortodoks dininden Türk uyruklular ile, Yunan topraklarında yerleşmiş Müslüman dininden Yunan uyruklular için zorunlu mübadele uygulanması kararlaştırılmıştır. İstanbul, Gökçeada ve Bozcaada'da oturan Rumlarla Batı Trakya'da oturan Müslümanlar bu değişimin dışında tutulmuşlardı. Zorunlu mübadeleye tutulacaklar her çeşit taşınır mallarını yanlarında götürebilecekler, taşınmazlar üzerindeki mülkiyet hakları ile alacakları saklı tutulacaktı. Ayrıca bu mülklerden kamulaştırılmış olanlara yeniden değer biçilecek, göçmenlere gittikleri yerde ayrıldığı ülkeye bıraktığı mallara eşit ve nitelikte mal verilecekti. Bunun için de Türk ve Yunan tarafından dörder delege dışında, Dünya Savaşına girmemiş devletler arasında Milletler Cemiyeti'nce seçilecek üç üyeden oluşan bir Muhtelit Mübadele Komisyonu kurulacaktı (Soysal, 1983).

Lozan Barış Antlaşması'nın yürürlüğe girmesinden sonra Türkiye yapılacak zorunlu göçleri düzenli şekilde yürütmek amacıyla tedbirler almaya girişmiştir. 5 Eylül 1923 tarihinde İcra Vekilleri Heyeti Reisi Fethi Bey, İcra Vekilleri Programını okurken bu konuya "Mübadele ve İmar" başlığı altında özel bir yer vermiştir (Öztürk, 1965). 13 Ekim 1923 tarihinde Mübadele, İmar ve İskân Vekâleti kurulmuş ve bu Bakanlık 3 Mayıs 1925 tarihine kadar çalışmalarını sürdürmüştür (Sanal, 1997). 8 Kasım 1923 tarihinde ise "Mübadele, İmar ve İskân Kanunu" kabul edilmiştir. Kanunun çıkarılmasını müteakip yerleşim alanlarının belirlenmesi için ön hazırlıklara girişilmiştir. Bu çerçevede bütün üretimiyle geçimini sağlayan ve iyi bütün yetiştiriciliğiyle ünlü Drama, Kavala, Girit ile Adalar ve kıyı Yunanistan'dan geleceklerin kıyı Ege ve Tekirdağ çevresin, Selânik göçmenlerinin Karadeniz kıyı şeridinde ve özellikle de Samsun'a yerleştirilmelerine karar verilmişti (Arı, 2000; İskân Tarihçesi, 1932). Ayrıca Mübadele, İmar ve İskân Vekâleti göçmen yerleştirme yörelerini on bölge olarak belirlemiş ve ikinci bölge içerisine Çanakkale ve Gelibolu'yu da almıştır (Arı, 2000).

Gelen göçmenler öncelikle terk edilmiş evlere ve arazilere yerleştirilecek, eğer bu kafi gelmezse yeni örnek köyler kurulacaktır.

Mübadeleye 10 Kasım 1923 tarihinde başlanmıştır. Gelen göçmenler limanda oluşturulan İmdad-ı Sıhhi Heyeti tarafından sağlık kontrolünden geçirildikten sonra limana yakın boş arazide çadırlı misafirhanelere alınmış; gıda, giyim ve ilaç yardımında bulunulmuştur. Selânik'ten Gelibolu'ya 2.500 göçmenin getirildiği 11 Kasım 1924 tarihinde havanın sisli ve denizin de dalgalı olması sebebiyle iki göçmen ölmüştür (Arı, 2000).

Göçmenlerin geldiklerinde bir süre kalacakları, misafirhaneler ile verilecek yemekler konusunda İskân Kanunu'na dayanılarak "Misafirhaneler Talimatnamesi" ve "İaşe Talimatnamesi" çıkarılmış ve bu çerçevede göçmenler karaya ilk çıktıklarında toplu şekilde belirli bir süre kalınan ve karantina işleve gören "tahaffuzhane" denilen yerler açılmıştır. Tahaffuzhanelerden Çanakkale ve Gelibolu'ya da birer tane kurulmuştur (Arı, 2000).

Misafirhanelerde kalma süreleri dolan göçmenler Mübadele, İmar ve İskân Vekâleti'nin memurları gözetiminde kalacakları yerlere gönderilmiştir.

Mübadeleye göre Çanakkale ve çevresine yerleştirilen göçmenler şöyledir (Çanakkale Valiliği, 1967):

ÇİZELGE 3

Yılı	Geldiği Yer	Yerleşme Yeri	Aile Sayısı	Nüfus Sayısı
1924	Yunanistan	Ç.kale/Merkez	188	701
1924	Yunanistan	İntepe/Erenköy	193	711
1924	Yunanistan	G.bolu/M.Köyleri	1084	3788
1925-1926	Girit	Lapseki	15	45
1925-1926	Selanik	Lapseki	135	500
1925-1926	Kıpti	Lapseki	50	250 (?)
1925-1926	Yunanistan	Lapseki/Umurbey	3	15
1925-1926	Yunanistan	Bayramiç	97	360
1925-1926	Yunanistan	Biga Köyleri	350 (?)	1037
1925-1926	Selanik	Eceabat	50 (?)	150 (?)
1925-1928	Girit	Ayvacık/K.kuyu	148	402
1925-1928	Midilli	Ayvacık/Çetmi	118	341
1925-1928	Serez	Ayvacık/K.kuyu	1	1
1925-1928	Üsküp	Ayvacık/K.kuyu	1	2
1925-1928	Vodina	Ayvacık/K.kuyu	1	3
1925-1928	Selanik	Ayvacık/K.kuyu	2	2
1925-1928	Yunanistan	Ezine	500	2500
TOPLAM			2.936	10.808

Mübadelede Çanakkale'ye Gelen Göçmenler

Göçmenlerin bir an evvel üretici duruma geçirilmesi için çalışmalar yapılmıştır. Özellikle Gelibolu'da Rumların ayrılmasından sonra köyler tamamen boşalmış; hububat, üzüm, pamuk, yün ve ipek üretilen yörede Rumlardan kalan yerlere göçmenler yerleştirilmiştir. Gelen göçmenler Bolayır, Fındıklı ve Galata köylerine iskân edilmişler tohum, hayvan ve ziraat aletleri verilerek üretime geçmeleri sağlanmıştır.

Mübadele ile gelen göçmenlere üretim yapabilmeleri toprak, hayvan ve araç-gereç dağıtılması için 6 Temmuz 1924 tarihinde "Emval-i Gayrimenkûle-i Metrûkenin Kanunen Hakk-ı İskân-ı Haiz Muhacirine Tevziini Mübeyyin Talimatnamenin Mer'iyete Va'zına Dair Talimatname" yayınlanmış ve göçmenlere ne şekilde malların dağıtılacağı belirlenmişti (İskân Tarihçesi, 1932). Bu talimatname gereği Mal Dağıtma ve Paylaştırma Kurulları oluşturulmuştur (Arı, 2000). Bu kurullar eliyle toprak, ağaç, tohumluk zahire, pulluk, çeşitli ziraat aracı, ilaç ve büyükbaş hayvan yardımı yapılmıştır.

Çeşitli savaşlar sonucunda anavatanından ayrılan yerlerden Türkiye'ye gelen mübadil, muhacir ve mültecilerden Çanakkale ve çevresine yerleşenlere yapılan yardımlar şöyledir (Onbeşinci Yıl Kitabı, 1938):

ÇİZELGE 4

	Aile Adedi	Aile Nüfusu	Hane	Dükkan	Arsa	Tarla	Bağ	Bahçe
Mübadele	2143	9646	2709	152	8	87894	1091	3492
Muhacir ve Mülteci	272	1084	247	5	148	13801	-	404
Toplam	2415	10730	2956	157	156	101695	1091	3896

Mübadele Sırasında Göçmenlere Yapılan Yardımlar

Mübadeleden sonra da Türkiye'ye göçler devam etmiştir. Bu göçler çerçevesinde 1934 tarihine kadar Çanakkale ve çevresinde iskân edilen göçmenler ve iskân yerleri şöyledir (Çanakkale Valiliği, 1967):

ÇİZELGE 5

Yılı	Geldiği Yer	Yerleşme Yeri	Aile Sayısı	Nüfus Sayısı
1928-1929	Bulgaristan	Bayramiç	1	2
1928-1929	Bulgaristan, Romanya, Sırbistan	Biga ve Köyleri	200 (?)	759
1928-1929	Sırbistan	Lapseki	5	20 (?)
1928-1929	Romanya	Lapseki	3	45
1928-1929	Bulgaristan	Lapseki	7	25 (?)
1928-1929	Bulgaristan, Romanya, Sırbistan	Lapseki Köyleri	26	230
1928-1929	Bulgaristan	Lapseki/ Çardak	3	15
1928-1932	Bulgaristan	Yenice/ Kakım	2	10
1928-1932	Bulgaristan	Yenice Köyleri	36	200
1929	Bulgaristan	Yenice/ Aşağı Karaaşık	1	6
1932-1933	Yunanistan	Eceabat Merkez Köyleri	1250 (?)	5000
Toplam			1534	6312

1928-1933 Tarihleri Arasında Çanakkale'ye Gelen Göçmenler

Bu dönemde Türkiye'ye göç eden aile sayısı 45.441, nüfus ise 182.598'dir. Çanakkale ve çevresine yerleşenlerin oranı aile sayısında % 3.4, nüfus sayısında % 3.7'dir.

1934'te Çıkarılan 2510 Sayılı Kanundan Sonraki Göçler

Anavatan dışında yaşayan Türklerin dış ülkelerden getirilerek Anadolu'da yerleştirilmeleri için Haziran 1934 tarihinde 2510 sayılı Aşair ve Göçmen Kanunu çıkarılmıştır. Bu kanun çerçevesinde Türkiye'ye kabul edilecek göçmenlerin miktarları bunların yerleştirilecek yerler ile bütçenin imkân ve müsaadesine ve iskân mahallerinin sağlık, tarım ve ekonomik durumlarına göre önceden belirlenmesi ve her sene belirlenecek olan miktarda İlkbahardan itibaren göçmenlerin nakledilmeleri ve iskân edilmeleri kararlaştırılmıştır.

Romanya ve Bulgaristan'dan gelecek göçmenler Köstence ve Varna limanlarına gönderilen vapurlarla bütün eşya ve hayvanları ile birlikte getirilerek Kavak, Tuzla ve Marmara Ereğlisi iskelelerine çıkarılmakta ve buralarda bulunan tahaffuzhanelerde sağlık kontrolü yapıldıktan sonra iskâna tabi olacakları yerlere gönderilmektedir.

Bulgaristan'ın Filibe Konsolosluğu sorumluluğu altında bulunan ve karayoluyla gelecek olanların işlemleri ise Edirne'de yapılmaktadır. Kabul ve iskân yerlerine gönderilen göçmenlere 2510 ve 2848 sayılı kanunlara göre toprak ve tohumluklar, ihtiyacı olanlara çift hayvanı, ziraat aletleri; sanatkârlara dükkân ve sermaye verilmekte ve bunların bir senelik işeleri temin edilmekte ve bütçe imkânlarına göre evleri yapılmaktadır.

Bu evlerin bir kısmı mevcut köylere ilâve, bir kısmı da yeniden köy kurmak suretiyle inşa ettirilmektedir. Bu sayede eski köyler canlandırılmakta, ülkenin imarı içinse örnek köyler kurulmaktadır.

2510 Sayılı Kanunun çıkarılmasından sonra özellikle Bulgaristan, Romanya ve Sırbistan'dan ülkemize büyük göçmen akımı yaşanmıştır. Bu göçmen akını II. Dünya Savaşı'na kadar sürmüştür. Ülke topraklarının verimli kullanılması ve toplumsal hayatın canlandırılmasını amaçlayan 2510 Sayılı İskân Kanunuyla ülkemize gelen ve Çanakkale yöresine iskân edilen Türk nüfusun iskân edildikleri yerler şöyledir (Çanakkale Valiliği, 1967):

ÇİZELGE 6

Yılı	Geldiği Yer	Yerleşme Yeri	Aile Sayısı	Nüfus Sayısı
1934-1939	Bulgaristan	Bayramiç Köyleri	14	46
1934-1939	Romanya	Bayramiç Köyleri	164	705
1934-1939	Bulgaristan, Romanya, Sırbistan	Biga Merkezi ve Köyleri	225 (?)	853
1934-1939	Bulgaristan, Romanya, Sırbistan	Lapseki Köyleri	14	70
1934	Romanya	Çanakkale/ Merkez	26	107
1934	Bulgaristan	Çanakkale/ Merkez	65	163
1934	Romanya	Çanakkale/ Erenköy	23	99
1934	Bulgaristan	Çanakkale/ Erenköy	36	172
1934	Romanya	Çanakkale/ Halileli	19	63
1934	Bulgaristan	Çanakkale/ Halileli	30	123
1934	Romanya	Çanakkale/ Kumkale	64	244
1934	Bulgaristan	Çanakkale/ Kumkale	40	169
1934	Romanya	Çanakkale/ Dümrek	20	89
1934	Bulgaristan	Çanakkale/ Dümrek	6	38
1934	Romanya	Çanakkale/ Çıplak	10	39
1934	Bulgaristan	Çanakkale/ Çıplak	21	67
1934	Romanya	Çanakkale/ Tefikiye	2	2
1934	Bulgaristan	Çanakkale/ Civler	6	30
1934	Romanya	Çanakkale/ Ulupınar	3	16
1934	Bulgaristan	Çanakkale/ Sarıçalı	2	5
1934	Bulgaristan	Çanakkale/ Karacaviran	21	64
1934-1935	Arnavutluk	Lapseki/ Çardak	2	10
1934-1939	Bulgaristan, Romanya	Ayvacık/ Ayvacı Köyü	43	130
1935	Bulgaristan, Romanya	Ezine ve Köyleri	15	50
1936	Bulgaristan	Lapseki/ Çardak	1	5
1939	Romanya	Lapseki	7	35
Toplam			579	3394

1934 Yılında Çıkarılan İskân Kanunundan Sonra Çanakkale'ye Gelen Göçmenler

Bu dönemde Türkiye'ye gelen toplam göçmen aile sayısı 38.530, nüfus sayısı ise 144.073'dür. Çanakkale ve çevresine yerleştirilen göçmen aile sayısı 579, nüfus sayısı ise 3.394'tür. Çanakkale ve çevresine yerleşenlerin oranı aile sayısında % 1.5, nüfus sayısında % 2.3'dür.

Aynı dönemde Çanakkale ve çevresinde 2457 ev yapılarak göçmenlere verilmiştir (Onbeşinci Yıl Kitabı, 1938).

II. Dünya Savaşı ve Sonrasındaki Göçler

1939 yılında başlayan II. Dünya Savaşı çok kısa sürede Balkanları ve Ege adalarını da içine almıştır. Bu durum Türkiye'ye yeni bir göç hareketini de başlatmıştır.

Yunanistan, Bulgaristan, Romanya ve Sırbistan'dan gelen göçmenler Çanakkale'de muhtelif yerlerde iskân edilmişlerdir. Ancak bu dönemde göze çarpan bir husus Romanya'dan gelen göçmenlerin hemen savaşın başlangıcında Türkiye'ye gelmeleridir. Diğer göçler ise savaş boyunca olmuştur. Ancak savaş bitiminden sonra ise Bulgaristan'dan Çanakkale çevresine göçmenlerin geldiği görülmektedir (Çanakkale Valiliği, 1967):

ÇİZELGE 7

Yılı	Geldiği Yer	Yerleşme Yeri	Aile Sayısı	Nüfus Sayısı
1939-1940	Bulgaristan, Romanya, Sırbistan	Gelibolu ve Köyleri	1441	5529
1940	Bulgaristan	Bayramiç	3	8
1940-1950	Bulgaristan	Biga Merkez ve Köyleri	135 (?)	552
1940-1950	Yunanistan	Eceabat	35 (?)	150 (?)
1940-1950	Bulgaristan	Çan	74	376
1942	Yunanistan	Lapseki/ Çardak	2	10
1950	Bulgaristan	Ayvacık/ Gürpınar	38	148
1950	Bulgaristan	Ezine ve Köyleri	40 (?)	160 (?)
1950	Bulgaristan	Lapseki Köyleri	37	325
Toplam			1805	2258

II. Dünya Savaşı ve Sonrasında Çanakkale'ye Gelen Göçmenler

Çanakkale ve ilçelerini kapsayan 1877-1950 göç hareketleri araştırmamızda Bozcaada'ya hiç göçmen yerleştirilmediğini, Gökçeada'da ise Kırım, İstanköy ve Rodos'tan 4 aile, toplam 28 nüfusun iskân edildiğini görmekteyiz. Bunda hiç kuşkusuz Adaların özel statüsünün yani yönetiminin 1151 Sayılı Kanunla belirlenmesinin payı bulunmaktadır. Bu dönemde Gökçeada'da Hopa ve Sürmene'den 119, Konya'dan 4, Çanakkale'den 8 ve İstanbul'dan 11 nüfusun göçmen olarak iskân edilmesi ayrıca dikkat çekicidir.

Sonuç

1877-1950 yılları arasında Çanakkale ve çevresine iskân edilen göçmenlerin sayısı 27.614'tür. Hane sayısı itibariyle de 7.404'tür.

Göçmenler en fazla Yunanistan ve Adalardan gelerek yerleşmişler, Yunanistan'ı sırasıyla Bulgaristan, Kafkasya, Romanya, Kırım, Sırbistan ve Arnavutluk'tan gelenler takip etmiştir.

Çanakkale ve çevresindeki iskân edilme yerleri en fazla Biga ve köyleridir. Bunu Gelibolu, Çanakkale Merkez, Ezine, Lapseki, Ayvacık, Yenice, Bayramiç ve Çan ilçeleri izlemektedir.

1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında göç edenler için Ezine'ye bağlı olarak dört ve Biga'ya bağlı olarak da onsekiz yeni köy kurulmuş ve göçmenler iskân edilmişlerdir.

Osmanlı İmparatorluğunun son zamanlarında ve Cumhuriyet döneminde Çanakkale ve çevresinde oturan gayrî müslimlerin bölgeyi terk etmesi veya mübadeleye tabi olması ve ortaya çıkan işgücü açığının giderilmesi dışarıdan gelen Müslüman göçmenlerle karşılanmaya çalışılmış, ancak 1950'lere kadar dünyanın içinde bulunduğu siyasal şartlar da dikkate alındığında bu pek de mümkün olmamıştır. Çanakkale'ye göçler hem ekonomik hem de Boğazların stratejik önemi açısından özendirilmiştir.

Yıl	Yunanistan	Bulgaristan	Romanya	Kırım	Sırbistan	Arnavutluk	Diğer
1877-1878	10.000	5.000	2.000	1.000	1.000	1.000	1.000
1879-1880	15.000	8.000	3.000	1.500	1.500	1.500	1.500
1881-1882	20.000	10.000	4.000	2.000	2.000	2.000	2.000
1883-1884	25.000	12.000	5.000	2.500	2.500	2.500	2.500
1885-1886	30.000	15.000	6.000	3.000	3.000	3.000	3.000
1887-1888	35.000	18.000	7.000	3.500	3.500	3.500	3.500
1889-1890	40.000	20.000	8.000	4.000	4.000	4.000	4.000
1891-1892	45.000	22.000	9.000	4.500	4.500	4.500	4.500
1893-1894	50.000	24.000	10.000	5.000	5.000	5.000	5.000
1895-1896	55.000	26.000	11.000	5.500	5.500	5.500	5.500
1897-1898	60.000	28.000	12.000	6.000	6.000	6.000	6.000
1899-1900	65.000	30.000	13.000	6.500	6.500	6.500	6.500
1901-1902	70.000	32.000	14.000	7.000	7.000	7.000	7.000
1903-1904	75.000	34.000	15.000	7.500	7.500	7.500	7.500
1905-1906	80.000	36.000	16.000	8.000	8.000	8.000	8.000
1907-1908	85.000	38.000	17.000	8.500	8.500	8.500	8.500
1909-1910	90.000	40.000	18.000	9.000	9.000	9.000	9.000
1911-1912	95.000	42.000	19.000	9.500	9.500	9.500	9.500
1913-1914	100.000	44.000	20.000	10.000	10.000	10.000	10.000
1915-1916	105.000	46.000	21.000	10.500	10.500	10.500	10.500
1917-1918	110.000	48.000	22.000	11.000	11.000	11.000	11.000
1919-1920	115.000	50.000	23.000	11.500	11.500	11.500	11.500
1921-1922	120.000	52.000	24.000	12.000	12.000	12.000	12.000
1923-1924	125.000	54.000	25.000	12.500	12.500	12.500	12.500
1925-1926	130.000	56.000	26.000	13.000	13.000	13.000	13.000
1927-1928	135.000	58.000	27.000	13.500	13.500	13.500	13.500
1929-1930	140.000	60.000	28.000	14.000	14.000	14.000	14.000
1931-1932	145.000	62.000	29.000	14.500	14.500	14.500	14.500
1933-1934	150.000	64.000	30.000	15.000	15.000	15.000	15.000
1935-1936	155.000	66.000	31.000	15.500	15.500	15.500	15.500
1937-1938	160.000	68.000	32.000	16.000	16.000	16.000	16.000
1939-1940	165.000	70.000	33.000	16.500	16.500	16.500	16.500
1941-1942	170.000	72.000	34.000	17.000	17.000	17.000	17.000
1943-1944	175.000	74.000	35.000	17.500	17.500	17.500	17.500
1945-1946	180.000	76.000	36.000	18.000	18.000	18.000	18.000
1947-1948	185.000	78.000	37.000	18.500	18.500	18.500	18.500
1949-1950	190.000	80.000	38.000	19.000	19.000	19.000	19.000

II. Dünya Savaşı ve Sonrasında Çanakkale'ye Gelen Göçmenler

Çanakkale ve ilçelerini kapsayan 1877-1950 göçmen hareketleri, göçmenlerin bölgeye yerleşiminde önemli bir rol oynamıştır. Göçmenlerin çoğu Yunanistan, Bulgaristan, Romanya, Kırım, Sırbistan ve Arnavutluk'tan gelmiştir. Göçmenlerin çoğu köylere yerleşmişlerdir. Göçmenlerin çoğu 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında göç edenlerdir. Göçmenlerin çoğu 1879-1880 yılları arasında göç edenlerdir. Göçmenlerin çoğu 1881-1882 yılları arasında göç edenlerdir. Göçmenlerin çoğu 1883-1884 yılları arasında göç edenlerdir. Göçmenlerin çoğu 1885-1886 yılları arasında göç edenlerdir. Göçmenlerin çoğu 1887-1888 yılları arasında göç edenlerdir. Göçmenlerin çoğu 1889-1890 yılları arasında göç edenlerdir. Göçmenlerin çoğu 1891-1892 yılları arasında göç edenlerdir. Göçmenlerin çoğu 1893-1894 yılları arasında göç edenlerdir. Göçmenlerin çoğu 1895-1896 yılları arasında göç edenlerdir. Göçmenlerin çoğu 1897-1898 yılları arasında göç edenlerdir. Göçmenlerin çoğu 1899-1900 yılları arasında göç edenlerdir. Göçmenlerin çoğu 1901-1902 yılları arasında göç edenlerdir. Göçmenlerin çoğu 1903-1904 yılları arasında göç edenlerdir. Göçmenlerin çoğu 1905-1906 yılları arasında göç edenlerdir. Göçmenlerin çoğu 1907-1908 yılları arasında göç edenlerdir. Göçmenlerin çoğu 1909-1910 yılları arasında göç edenlerdir. Göçmenlerin çoğu 1911-1912 yılları arasında göç edenlerdir. Göçmenlerin çoğu 1913-1914 yılları arasında göç edenlerdir. Göçmenlerin çoğu 1915-1916 yılları arasında göç edenlerdir. Göçmenlerin çoğu 1917-1918 yılları arasında göç edenlerdir. Göçmenlerin çoğu 1919-1920 yılları arasında göç edenlerdir. Göçmenlerin çoğu 1921-1922 yılları arasında göç edenlerdir. Göçmenlerin çoğu 1923-1924 yılları arasında göç edenlerdir. Göçmenlerin çoğu 1925-1926 yılları arasında göç edenlerdir. Göçmenlerin çoğu 1927-1928 yılları arasında göç edenlerdir. Göçmenlerin çoğu 1929-1930 yılları arasında göç edenlerdir. Göçmenlerin çoğu 1931-1932 yılları arasında göç edenlerdir. Göçmenlerin çoğu 1933-1934 yılları arasında göç edenlerdir. Göçmenlerin çoğu 1935-1936 yılları arasında göç edenlerdir. Göçmenlerin çoğu 1937-1938 yılları arasında göç edenlerdir. Göçmenlerin çoğu 1939-1940 yılları arasında göç edenlerdir. Göçmenlerin çoğu 1941-1942 yılları arasında göç edenlerdir. Göçmenlerin çoğu 1943-1944 yılları arasında göç edenlerdir. Göçmenlerin çoğu 1945-1946 yılları arasında göç edenlerdir. Göçmenlerin çoğu 1947-1948 yılları arasında göç edenlerdir. Göçmenlerin çoğu 1949-1950 yılları arasında göç edenlerdir.

Yunanistan'dan gelen göçmenlerin sayısı 1950 yılında 190.000'dir. Bulgaristan'dan gelen göçmenlerin sayısı 80.000'dir. Romanya'dan gelen göçmenlerin sayısı 38.000'dir. Kırım'dan gelen göçmenlerin sayısı 19.000'dir. Sırbistan'dan gelen göçmenlerin sayısı 19.000'dir. Arnavutluk'tan gelen göçmenlerin sayısı 19.000'dir. Diğer yerlerden gelen göçmenlerin sayısı 19.000'dir.

Kaynakça

Akbayar, N. 1993. "Tanzimattan Sonra Osmanlı Devleti Nüfusu," Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi, 5:1238-1246.

Arı, K. 2000. Büyük Mübadele Türkiye'ye Zorunlu Göç (1923-1925). İstanbul.

Çanakkale Valiliği. 1967. Çanakkale İl Yıllığı. İstanbul.

İpek, N. 1994. Rumeli'den Anadolu'ya Türk Göçleri (1877-1890). Ankara.

İskân Tarihçesi. 1932. İstanbul.

Kurat, A. N. 1990. Türkiye ve Rusya. Ankara.

Öztürk, K. 1965 (Der.). Türkiye Cumhuriyeti Hükümet Programları. Ankara.

Sanal, T. 1997 (Der.). Türkiye'nin Hükümetleri. Ankara.

Saydam, A. 1997. Kırım ve Kafkas Göçleri (1856-1876). Ankara.

Soysal, İ. 1983. Tarihçeleri ve Açıklamaları İle Birlikte Türkiye'nin Siyasal

Antlaşmaları (1920-1945). I. Ankara.

Şimşir, B.N. 1968. Rumeli'den Türk Göçleri Belgeler. I. Ankara.

MIGRATIONS TO THE ÇANAKKALE REGION 1877 - 1950

The causes of immigration are natural, economic, and political conditions in the homeland.

Immigrations are defined as internal and external, regarding to their causality, and also separated into three major groups, namely: from foreign lands to home, from home country to abroad, and internal.

The beginning of migration from outside to inland (Anatolia) at the time of Ottoman Empire is related to the time when territory began to be lost. The great migration from Russia began particularly up to nineteenth century due to wars with Russia. The first major immigration in large numbers occurred after the Crimean War (1854-1856),

During the 1877-1878 Ottoman-Russia War, a mass of people immigrated to Anatolia from Russian territory. Such migrations continued after the establishment of the Republic of Turkey and this has continued occasionally up to the present day.

Immigrants came to Çanakkale in the period 1877-1950 as follows:

1. During the Ottoman-Russian War of 1877-1878 and following
2. During the Balkan Wars of 1912-1913 and following
3. With the Exchange of Populations after the Treaty of Lausanne
4. After the promulgation of Law no. 2510 regarding settlement, in 1934
5. During World War II and following.

The region of Çanakkale was affected by these movements of immigrants too. In January 1878, immigrants reached Çanakkale who were coming from two different directions. The first of these movements occurred from Thrace to

Gallipoli, continuing from Gallipoli to the Dardanelles. The second was from the direction of Dedeağaç, Karaağaç, and Gümülcine. A total of 7,110 immigrants were therefore settled in the Çanakkale region and its vicinity at this time.

The second major migration to Çanakkale occurred because of the 1912-1913 Balkan Wars. During this time, the number of immigrants totalled 4,044.

After the exchange protocol signed on 30th January 1923, the number of immigrants who came and settled in Çanakkale from Greece was 10,808.

According to Turkish Law No. 2510 in 1934, a new wave of migration came from Greece to Çanakkale of around 3,400 persons.

During and post World War II, the number of immigrants from Bulgaria, Greece, Romania and Serbia to Çanakkale was 2,258.

Between 1877 and 1950, a total of 27,614 immigrants settled in the Çanakkale region and its vicinity. Counted as family households, the number was 7,404.

The immigrants mostly came from Greece and the Greek islands, and following that, from Bulgaria, the Caucasus, Romania, Crimea, Serbia, and Albania.

Settlements in the province of Çanakkale mostly took place in the vicinity of Biga and its surrounding villages, and secondly, in the sub-counties of Gallipoli, Çanakkale city outskirts, Ezine, Lapseki, Ayvacık, Yenice, Bayramiç, and Çan.